

ЗМ 4. Практичне заняття 5

План №5

Тема. Фразеологія

I. Підготуватися до співбесіди за такими теоретичними питаннями:

1. Що вивчає фразеологія як розділ мовознавства? Які ще значення має слово «фразеологія»?
2. Які терміни використовуються для позначення основної одиниці фразеології? Дайте визначення фразеологізму. Наведіть приклади.
3. З якими розділами науки про мову пов'язана фразеологія?
4. Які специфічні ознаки має фразеологізм?
5. Які є класифікації українського фразеологічного фонду?
6. У чому суть семантичної класифікації?
7. Що таке ідіоми? Наведіть приклади.
8. На які групи поділяються фразеологізми за структурою? Наведіть приклади.
9. Які різновиди фразеологізмів виділяють за ознакою відтворюваності? Наведіть відповідні приклади.
10. Як поділяються фразеологізми за морфологічною класифікацією? Наведіть приклади відповідних груп фразеологічних одиниць.
11. Назвіть джерела виникнення фразеологізмів, проілюструйте прикладами кожне з них.
12. Які бувають видозміни фразеологізмів? Наведіть відповідні приклади.
13. У яких стилях уживаються фразеологізми і з якою метою?
14. Що вивчає фразеографія?

II. Виконати завдання:

Вправи 137, 138 – за збірником вправ М. Плющ, О. Леути, Н. Гальони Сучасна українська літературна мова (К., 1995).

Вправа 137. Прочитайте речення, випишіть із них фразеологізми, поясніть значення кожного, використовуючи словники.

*1. Антоша за словами в кишеню не ліз. 2. Слухайте, Гран, не напускайте туману... 3. Ця ідея фікс прийшла до нього, як приходить у дім непрохана гостя: неждано, негадано. 4. – А Стратон Стратонович завжди все правильно каже, – лив мед у вуха Ховрашкевичу. 5. Благоуханний мовчав, як карась під кригою. 6. Один усе життя мріє *Нзвибитися в люди*», інший – *зажити слави*, нічого не зробивши для цього, третій – *обійняти солідну посаду*, четвертий – *красуню-жінку*. 7. Найчастіше мене вчили: *покірливе телятко* *дві матки* *ссе*; *не все перескакуй*, а *інде й лізь*; *береженого Бог береже*... (З творів О. Чорногуза)*

Вправа 138. Визначте тип фразеологічного звороту за ступенем семантичного злиття компонентів.

Бенеря вхопила; дев'ятий вал; як вареник у маслі; і вашим і нашим; вибивати із сідла; здоровий глузд; мамин мізинчик; шкребе на душі; до скону; бити (вдарити) по руках; бити [низькі] поклони; бити чолом; брати в шори; брати (взяти) до уваги; брати на кпини; і ріски (крихти) в рот не брати.

Вправи для виконання на занятті

1. Які з поданих словосполучень функціонують у мові як фразеологізми? Уведіть їх у речення.

- 1). *Буря в степу, буря в склянці води, буря в серці.*
- 2). *Зелені свята, зелена вулиця, зелене світло, зелений гай.*
- 3). *До нових зустрічей, до Нового року, до нових віників.*
- 4). *П'ята спиця в колесі, п'яте колесо до воза, п'яте питання в порядку денному.*
- 5). *Дати поснідати, дати гостинця, дати духопеликів, дати волю, дати волю рукам.*

2. Згрупуйте фразеологізми за ознакою семантичного зв'язку компонентів.

Ребра полічити, брати за душу, пекти раків, віщий Боян, не нюхати порошу, синій птах, передати куті меду, Іудин поцілунок, дати прочухана, справа честі, храм науки, брати бика за роги, терпець урвався, прохідний бал, розрядити атмосферу, нуль без палички, за одним рипом, опустити руки, інформаційний простір, справа честі, брати на кпини, заднім числом, від аза до їжиці, іти на компроміс.

3. Розподіліть фразеологізми на структурні типи.

Хоч кіл на голові теши; обливатися потом; та й уже; одна головошка і в печі гасне, а дві і в полі горять; під мухою; гнати гоном; і був такий; і ходу; по вуха; між двох вогнів; грошей мало – не біда, якщо друзів череда; з кам'яним лицем; як на долоні; за кадром; мовчання – золото; скрізь і всюди; з-під палки; і в жар і в піт кидає; вчепитися реп'яхом; як мокро горить; відкритим текстом; з давніх-давен; свіжа копійка.

4. Встановіть, у яких рубриках подано фразеологізми, створені на питоמו українському мовному ґрунті, а які засвоєні та звідки.

- 1). *Сіль землі, око за око, ламати списи, берегти як зіницю ока.*
- 2). *Хома невірний, тридцять срібняків, тасмна вечеря, наріжний камінь, манна небесна, золоте теля, не хлібом єдиним, терновий вінок.*
- 3). *Олімпійський спокій, канути в Лету, золоте руно, осідлати Пегаса, яблуко незгоди, нитка Аріадни.*
- 4). *Леді Макбет, варфоломійська ніч, вища раса, зробити тешейфт,*

ведмежа послуга, вікно в Європу, все моє ношу з собою, поділяй і пануй.

5). Горобцям дулі давати, щоб тобі ні дна ні покришки, з перчиком, стати на рушник, ні за холодну воду, витрішки продавати, кинути якір, бойове хрещення, знов за рибу гроші, розіграти комедію, показати поріг, прокладати першу борозну, викидати за борт, голодній курці просо на думці, не в пору гість гірше татарина, віз ламається – чумака розуму набирається.

Література

1. Основні підручники (відповідні розділи, параграфи), лекційний матеріал.
2. Ужченко В., Ужченко Д. Фразеологія української мови : навчальний посібник. Київ : Знання, 2007.
3. Селіванова О. Нариси з української фразеології (психологічний та етнокультурний аспекти). Київ – Черкаси : Брама, 2004.
4. Зимомря М., Баран Я., Білоус О., Зимомря І. Фразеологія : знакові величини. Вінниця : Нова Книга, 2008.
5. Баранник Д. Народнорозмовний складник лексичної та фразеологічної систем національної мови : (на захист розмовного стилю). *Мовознавство*. 2008. № 4/5. С. 18-31.
6. Жуйкова М. Типологія ідіом у когнітивно-генетичному аспекті. *Мовознавство*. 2004. № 4. С. 72-80.
7. Обєднікова О. Значення, поняття, смисл у фразеології. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 10 : *Проблеми граматики і лексикології української мови*. Київ : НПУ, 2008. Вип. 3. Кн. 2 : До 175-річчя НПУ ім. М. П. Драгоманова. С. 206-212.
8. Розгон В. Функціонально-семантична співвіднесеність фразеологічних одиниць і лексем. *Нова філологія*. Зб. наук. праць. Запоріжжя : ЗДУ, 2001. № 2 (11). С. 26-33.
9. Колоїз Ж., Малюга Н. Перспективи лексикографічного опрацювання паремій. *Українська і слов'янська тлумачна та перекладна лексикографія*. Київ : КММ, 2012. С. 146-152.
10. Івченко А. Українська народна фразеологія : ономазіологія, ареали, етимологія. Київ : Фоліо, 1999.